

УДК 378.14:338.49

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В ІННОВАЦІЙНИХ УМОВАХ

Олена Лихолат

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра педагогіки і методики технологічної та професійної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ Донецької області, Україна

ORCID ID 0000-0002-7819-0903

lykholato@gmail.com

Анотація. У статті представлено результати теоретичного аналізу процесу підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах. Виявлені інноваційні фактори впливу на процес підготовки педагога професійної освіти. Проаналізовані типи інновацій, пов'язані з професійною освітою швейного профілю. Розглянуті ключові навички успішної кар'єри в 2020 і подальших роках. Установлено, що креативність є однією з провідних навичок, що впливає на ефективність навчальної діяльності і взаємовідносини між студентом і педагогом. З'ясовано, що опора на закономірності функціонування мозку в організації ефективного процесу підготовки педагога є вимогою сьогодення. Здійснена спроба визначення моделі педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яка базується на об'єднанні функціоналу таких педагогічних ролей, як тьютор, коуч, ментор, фасилітатор, модератор, едвайзер, наставник, новатор, розробник навчальних середовищ і педагогічний дизайнер. Запропонована інформативно-комунікативна модернізація окремих навчальних дисциплін підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: педагог закладів професійної (професійно-технічної) освіти; професійна освіта; інноваційні умови; нові професійні педагогічні ролі.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасному світі все змінюється стрімко. Карантин, пов'язаний із пандемією вірусу, лише загострив увагу на швидкі, незворотні і радикальні зміни в суспільстві, на все, що оточує нас у нашому матеріальному і нематеріальному світі. Варіантів вибору цього «всього» стало в рази більше. Крім того, це «все» в сучасному світі стало переміщатись і змінюватись із великою швидкістю. У нас є повний і, головне, відкритий доступ до будь-яких речей і будь-якої інформації. Відбувається радикальна переоцінка цінностей. Ми відходимо від колективного в розумінні важливості приватного. Ці зміни стосуються освіти, організації навчального процесу, зокрема на дистанційній основі.

Порівнюючи з недавнім минулим, коли існували чіткі уявлення про роль педагога і умови організації offline навчального простору в професійній підготовці фахівця, ми вимушені усвідомлювати, що традиційні способи ретрансляції фахових знань і вмінь відходять у минуле. Змінюються, уточнюються і розширюються ролі педагогічних працівників, які базуються на

зміні процесу взаємодії студента і викладача (Соколова, 2013). Розширюється й урізноманітнюється арсенал технологій, методів і прийомів offline освіти і застосунків в online навчальному процесі. Від сучасного кваліфікованого спеціаліста вимагається значно більшого, ніж набору фахових навичок і знань. Випускник вишу має бути здатен володіти запасом спеціалізованих навичок, характерних для педагога професійної (професійно-технічної) освіти; арсеналом «м'яких» (soft skills) навичок (комунікаційних, соціальних, мислення, самоконтролю, самооцінки тощо); активом основних «твердих» (hard skills) навичок (базових комп'ютерних, математичних, аналітичних, планування, мовленнєвих). Незворотні зміни відбуваються і в контенті (інформації і досвіді) навчального процесу.

Саме тому провідною тенденцією системного розвитку професійної освіти в сучасних інноваційних умовах є з'ясування, аналіз і вирішення проблеми підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти якісно нового рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки сучасного педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти різних сфер діяльності досліджуються такими вченими, як С. Артюхом, Г. Алексеєвою, Т. Борисовою, О. Внуковою, О. Єжовою, І. Косяк, І. Коцаном, А. Лук'янчук, О. Лучаніною, Н. Ничкало, С. Рукасовою, М. Рябчиковим, Л. Савченко, Н. Сиско, А. Стараєвою, В. Степенком, А. Стогній, Л. Сушенцовою, В. Тетеревою, А. Ткачуком, Т. Фогель, І. Шимковою та багатьма іншими. Широкий аналіз проблем, представлений цими і багатьма іншими науковцями, у недостатній мірі відображає специфіку підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах. Нові виклики сьогодення постали швидко і вплив цих викликів на професійну освіту ще не достатньо вивчений і врахований.

Професійна освіта на сьогодні в Україні набуває незворотних трансформацій. За підтримки ЄС у 2019 році стартувала реформа професійно-технічної освіти в Україні «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України» (2019 – 2023). Осягання процесів трансформації професійної освіти пов'язане зі зміною, під впливом політичних чинників, структури економіки і суспільства, звичних моделей бізнесу і моделей економічного зростання, технологій виробництва і організації управління процесами. До основних структурних компонентів програми EU4Skills входять: модернізація інфраструктури та обладнання, створення центрів професійної досконалості, покращення якості, привабливості профосвіти та збільшення її відповідності потребам ринку праці. Програмою також передбачені шляхи підвищення ефективності реформи

професійно-технічної освіти. Крім того, Міністерство освіти і науки України продовжує оновлювати професійно-технічну освіту, упроваджуючи державні стандарти з конкретних робітничих професій на модульно-компетентній основі. Зокрема, у 2016 році затверджені стандарти професійно-технічної освіти для кравця і закрійника, у 2017 році – швачки. Також у 2017 – 2018 навчальному році розпочалось упровадження дуальної форми навчання, яке вплинуло на організацію навчально-виробничого процесу, призвело до зміни змісту освіти та графіка навчально-виробничого процесу відповідно до запитів роботодавців. Упровадження усіх цих нововведень у практику вимагає швидкого реагування.

Науковці стверджують, що сьогоднішній світ перетнув поріг четвертої промислової революції (Матвійченко, 2018). Головними рисами Індустрії 4.0 є: докорінна зміна виробничих процесів, середовища існування людини, аспектів повсякденного життя і освітнього процесу на основі глибокої інтеграції інформаційних технологій. Поєднання раніше вибудованого матеріального виробництва (зокрема нових матеріалів, автоматизованого проєктування CAD) і цифрових (передусім мережевих) технологій на основі кібернетичних систем (*cyber-physical system*) веде до масового розповсюдження Інтернету, засобів зв'язку, машинного навчання, промислових і побутових роботів, на розвиток нових моделей і сценаріїв таких взаємодій, як «людина – людина», «людина – машина», «машина – машина». Четверта індустріальна революція – це також якісна зміна культури праці (Кондратюк, 2018). Усе це разом впливає на комплекс організаційно-управлінських та педагогічних заходів професійної освіти, метою яких є забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури, а отже, вимагає ґрунтового аналізу і практичної реалізації.

На основі теорії поколінь 1991 року Уільяма Штрауса (*William Strauss*) і Ніла Хау (*Neil Howe*) міжнародними дослідженнями США і країн Європи виявлені відмінності між представниками різних вікових груп у ставленні до навчання, роботи і кар'єри (Кулакова, 2018; Мохова, Панасюк, 2019). У контексті розвитку інформаційного соціуму сьогодні актуальною є відмінність між тими, хто вчить, і тими, хто навчається, що виявляється у так званій «цифровій нерівності», розбіжностях у цінностях, ментальності, життєвих позиціях. До числа переважної більшості тих, хто навчається в сфері сучасної професійної (професійно-технічної) освіти належить перше цифрове покоління (покоління Z), яке народжене на стику XX та XXI століть. Воно виросло в глобалізованому світі і виховується в Інтернеті та соціальних мережах. За даними дослідження «Українське покоління Z: цінності та орієнтири» (2017) їхніми відмінними

психологічними ознаками є індивідуалізм, самовпевненість, прагнення успіху, оптимізм і здатність до співпраці на високому рівні. Для представників цього покоління важливими є незалежність, стосунки, сім'я, економічний добробут, права людини і безпека. Водночас вони мають високу шкалу стресу, конвенціональність (Ворніков, 2018) та надмірну залежність від батьків, родичів і друзів. Для цього покоління страх бути самотнім (FOBA) і синдром втрачених можливостей (FOMO) означають необхідність миттєвої комунікації, миттєвого зворотного зв'язку, який вони реалізують за допомогою відомих телеграм-каналів. У представників покоління Z фундаментально змінюються мислення і розвиток мозку, їхню увагу важко захопити, вони практично нездатні зосередитись, постійно відволікаються, мислять вони переважно кліпово. Ми згодні з думкою Г. Махової і В. Панасюк (2019), що особливості поколінь слід урахувати під час організації навчального процесу за допомогою структуризації навчального процесу, візуалізації інформації, яскравого емоційно позитивного подання інформації, усного спілкування, забезпечення ефективного зворотного зв'язку. Важливо виявити форми, способи і засоби модернізації процесу професійної підготовки педагога професійної (професійно-технічної) освіти на основі визначеного балансу об'єму інформації, психолого-педагогічного впливу, переосмислення ролі викладача, відкритості технологій і технологічних інструментів для освіти, створення контенту, навчання життєво необхідним навичкам, як-от: креативність, емпатія, емоційний інтелект, критичне мислення, комунікація та вміння співпрацювати.

Пандемія коронавірусу змусила мільярди людей змінити власні базові звички і форми діяльності. Це не може пройти непомітним для світової політики, економіки, типового набору життєвих правил і освіти. Цілком зрозумілим сьогодні є те, що некризовий образ життя вже не можна сприймати як безумовну даність. Стрімкі зміни в системі освіти відбуваються вже сьогодні: соціальний експеримент – навчання на дистанційній основі, змішане навчання. У звичайному житті уряд, бізнес й освітні ради ніколи б не погодилися на такий експеримент. Відомо, що кризи змушують вибирати. Наслідком пандемії в системі освіти має стати радикальна, новаторська і конструктивна зміна, спрямована на довготривалий динамізм і стійкість. Головними елементами нового поствірусного освітнього процесу мають стати: збільшення дистанції між людьми, стресостійкість і ефективність як *must-have* навички для всіх учасників навчального процесу, зростання цифрового контенту, зміна споживчої поведінки до освітніх програм і повторний винахід технологічних та методичних засобів навчання як життєва необхідність. Потрясіння освітньої галузі змушує переосмислити те, як ми навчаємо, чому ми навчаємо і для чого ми навчаємо.

Формулювання цілей статті. Визначити особливості професійної діяльності майбутніх педагогів професійної (професійно-технічної) освіти у світлі інноваційних процесів і викликів сьогодення. Запропонувати шляхи модернізації фахової підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в практико-орієнтованому напрямі за рахунок виокремлення, розширення й уточнення фахових компетентностей, виконуваних ролей, функцій у викладацькій діяльності.

Методика дослідження. Дослідження щодо підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах включає такі етапи:

1. Організаційно-підготовчий, який передбачає детальний аналіз наявної інформації щодо інноваційних вимог і викликів сьогодення, пов'язаних зі сферою професійної освіти і освітньою діяльністю загалом.

2. Конструктивний, який передбачає створення багатфункціональної моделі сучасного педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти на основі, що відповідає викликам сьогодення і здатний реалізуватись в інноваційних освітніх умовах.

3. Технологічний, який передбачає уточнення, інформаційно-комунікаційну модернізацію окремих та введення нових тем навчальних дисциплін фахового (професійно-практичного) циклу підготовки бакалавра професійної освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) на базі ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету».

4. Заключний, який передбачає аналіз отриманих результатів і підбиття підсумків щодо введення інновацій у навчальний процес підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Результати дослідження. Інновації (від англ. *innovation* – нововведення) та інноваційні процеси оточують нас усіх сьогодні повсюди і повсякчасно. Деякі з них входять у наше життя органічно, поступово, ледь помітно змінюючи його. А деякі вимагають наших зусиль для їхнього прийняття, сприяють виробленню нових звичок, знань, навичок і вмінь, призводять до значної зміни якісних ознак виробничих процесів і життєдіяльності (Ілляшенко, 2014, с. 13–21). Говорячи про інноваційні процеси навколо професійної (професійно-технічної) освіти, ми маємо на увазі такі типи інновацій: а) *товарну*, що пов'язана з постійним пошуком нового дизайну і постійним процесом створення нових зразків моделей одягу та інших швейних виробів; б) *технологічну*, що пов'язана, з одного боку, з новими методами виробництва одиниць продукції, нових підходів до вузлової обробки інноваційного і класичного асортименту швейних виробів, а з іншого –

з новими підходами і методами навчання; в) *технічну*, яка пов'язана з впровадженням нових засобів виробництва швейних виробів, нового виробничого устаткування, засобів малої механізації, модернізації конструкції одягу, а також засобами навчання, зокрема технічними (ТЗН, ІКТ), програмним забезпеченням і освітнім середовищем; г) *управлінську*, яка стосується реорганізації структури управління навчальним процесом у професійній освіті, а також пов'язана з впровадженням нових організаційних методів у навчальну практику; д) *соціально-психологічну*, яка спрямована на покращення емоційно-мотиваційних умов навчально-виховного і виробничо-технологічного процесу підготовки майбутнього педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти; е) *економічну*, яка сприяє створенню нових способів ринкових взаємовідносин між учасниками виробничо-технологічного і освітнього процесів, а також обумовлює освоєння нових джерел інформаційно-комунікативних і матеріально-економічних взаємовідносин між роботодавцем і освітнім закладом; ж) *екологічну*, яка обумовлює розуміння, усвідомлення і впровадження заходів із питань охорони довкілля в навчально-виховний і виробничо-технологічний процес.

Експертами Всесвітнього економічного форуму в Давосі (Лисов, 2016) озвучені ключові навички, які знадобляться для успішної кар'єри в 2020 і подальших роках, і які слід ураховувати під час визначення моделі сучасного педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Це критичне мислення і вміння комплексно вирішувати проблему; креативність; медіаграмотність і знання основ ІТ-технологій; гнучкість розуму (уміння швидко переключатися з однієї думки на іншу) і безперервна освіта; високі показники емоційного і соціального інтелекту; *people management* (уміння керувати і взаємодіяти з людьми, уміння вести переговори, вирішувати конфліктні ситуації); уміння формувати власну думку та приймати рішення; уміння працювати віддалено, збирати й обробляти великий обсяг інформації; уміння працювати на стику професій. Очевидним є той факт, що більшість механічної роботи будуть виконувати машини. Усе більше процесів у роботі буде автоматизовано. Але залишається діяльність і для людини – креативність, прийняття важливих рішень і реагування на швидку зміну умов. Творчий підхід до справи зможе допомогти обрати кращий варіант вирішення проблеми.

Головними вимогами роботодавців до майбутніх робітників у сучасних інноваційних умовах є вміння працювати в команді, креативність, уміння управляти проектами, презентаційні навички (уміння говорити, презентувати себе і свій проєкт, переконувати людей), ґрунтовні професійні знання, володіння комп'ютером і гарна англійська мова, робота над власним мисленням на

постійній основі. Саме ці компетентності мають стати пріоритетними під час підготовки майбутнього педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Продуктивне і гармонійне існування в інноваційному процесі завжди пов'язане з креативним мисленням. Креативність є вимогою сучасності. Орієнтація освіти в інноваційних умовах має бути спрямована на розвиток у студентів творчого мислення. Креативність завжди пов'язана зі зміною способу мислення. Вона необхідна всім, бо дозволяє подивитись на ситуацію з різних боків, і завдяки цьому побачити більше ризиків і можливостей. Креативність сприяє розвитку таких загальнолюдських компетентностей, як *толерантність* до інших людей, до іншої думки, уміння слухати. Інша думка та інша цінність в умовах толерантного ставлення не є проблемою. Розуміти погляд іншої людини – це перший крок до вирішення проблемної виробничо-технологічної чи навчально-виховної ситуації, яка спричинена, обумовлена і супроводжується інноваційними процесами. Некреативних людей немає. Творчість і креативне мислення покращує стосунки і підвищує рівень емпатії.

Оволодіння техніками креативного мислення та здатність їхнього застосування в роботі – одне з головних завдань фахової (професійно-практичної) підготовки майбутнього педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Розвивати креативність у студентів необхідно під час викладання кожної навчальної дисципліни циклу підготовки бакалавра професійної освіти. Основним методом навчання можна вважати мозковий штурм (Brsana Hansen, 2017), який передбачає залучення студентів до знаходження і вирішення проблем, над якими вони працюють, опановуючи теми і розділи навчальних програм. Метод мозкового штурму передбачає табу на будь-яку критику, що також допомагає формуванню толерантності. Іншим, не менш дієвим, методом розвитку креативності можна вважати метод Сакіті Тойота «5 Чому» (Рабунець, 2014), що дозволяє дійти до витоків будь-якої проблеми, постійно відповідаючи на питання «чому?» і знайти неочевидне рішення проблеми на основі причинно-наслідкових зв'язків. Крім того, можна використовувати «Метод трьох стільців» або «Метод Волта Діснея» Роберта Б. Ділтса, названий на честь відомого мультиплікатора. Щоразу, коли виникає проблема чи постає завдання, слід дивитись на неї, почергово сідаючи на різні стільці. Стілець «оптиміста» (мрійника) дає можливість, спонукає бачити все в найкращому світі, пропонуючи різноманітні, навіть нереальні варіанти розв'язку проблеми. Стілець «критика» дає можливість сфокусуватись на всіх можливих ризиках та вадах ідеї, оцінити цінність ідей, знайти помилки в запропонованому та ідентифікувати слабкі місця в пропозиціях. Стілець «реаліста» допомагає

збалансувати всі ці показники, зайняти тверезу та прагматичну позицію і пропонувати структуру, план роботи, визначити кроки реалізації розв'язки проблеми. Розширеним методом Волта Діснея можна вважати «Техніку шести капелюхів» Едварда де Боно (де Боно, 1997), що дає можливість розглянути проблему з шести різних боків, розкриваючи і розширюючи її сприйняття: аналізу, фокусування уваги на інформації (білий капелюх); емоцій, відчуття та інтуїції, не вдаючись у подробиці і міркування (червоний); критики, оцінки ситуації щодо наявності недоліків, ризиків і загроз (чорний); оптимізму, дослідження можливих успіхів, пошуку переваг позитивних прогнозів подій/ідей/ситуацій (жовтий); творчості, пошуку альтернатив, генерації ідей, модифікації вже наявних напрацювань (зелений), великої перспективи, управління процесом дискусії, підбиття підсумків, обговорення користі (синій).

Умовою для організації такого навчання є обов'язкова необхідність розвитку власної креативності у викладачів. Лише креативний викладач із високим інтернальним локусом контролю (Кириченко, 2017) зможе сприяти розвитку відповідного типу мислення у своїх студентів. Головним методичним принципом є спрямування на процес «створення власних знань» студентами, який передбачає не завчання вже готових навчальних матеріалів, а самостійний пошук шляху до правильної відповіді на запитання, до вирішення нової навчальної чи виробничої проблеми. Стимулювати розвиток креативного мислення можуть загадки, малюнки, прості вправи, навіть такі, які пропонують дітям у садочках та учням початкових класів загальноосвітньої школи. Це парадоксально, але для дорослих такі завдання виявляються доволі складними. Зміна звичного маршруту мислення, вихід із звичних патернів мислення, виконання ролей у різного виду ігрових ситуаціях, на нашу думку, дадуть свої результати.

Ще одним викликом сьогодення, який обумовлений інноваційними процесами, є збільшення інформаційного навантаження на людину в одиницю часу. У цих умовах зростає потреба в розвитку інтелектуальної витривалості, логічного мислення, пам'яті, у вирішенні проблем із втомою, неухважністю, забудькуватістю, концентрацією уваги. Конче необхідним є збільшення швидкості навчання й обробки інформації, підвищення успішності в роботі. Для успішної організації процесу фахової підготовки майбутніх викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти слід спиратись на закономірності функціонування мозку, що закріплені в нейропедагогіці (Цветков, 2017): а) широке залучення студентів до різноманітної за змістом і формами навчально-пізнавальної діяльності, застосовуючи кожного разу різноманітні методи і прийоми, розуміючи, що напруга під час навчання повинна бути оптимальною,

бо недовантаження мозку так само, як і перевантаження, можуть впливати шкідливо на його розвиток і закріплення в ньому нових нейронних зв'язків; б) забезпечення з боку гігієни питного режиму і харчування, умов, процесу навчання і пізнання, розуміючи природні механізми розвитку мозку, наявність природної допитливості, здатності людини до пізнання, пошуку мозком сенсу за допомогою встановлення закономірностей; в) опору на вроджену якість мозку знаходити сенс і відштовхуватись від попереднього досвіду, бо саме зв'язок попереднього досвіду з новою ситуацією сприяє розумінню й усвідомленню всього нового, бо мозок знаходить підтримку (будує нові нейронні зв'язки) в тих знаннях і уявленнях, які постійно актуалізуються в процесі навчання; г) створення сприятливої емоційної атмосфери, яка є необхідним фактором продуктивної діяльності мозку, покращення процесу мислення і розкриття творчого потенціалу студентів, а, отже, актуалізація особисто ціннісного ставлення й емоційний інтелект (EQ) не менш важливі, ніж IQ; д) викладання навчального матеріалу в режимі постійної взаємодії цілого і частини, аналізу і синтезу, прямого і зворотного методів вирішення завдань, конкретизації й узагальнення, бо мозок здатен сприймати об'єкт вивчення одночасно загалом і частинами, роз'єднувати і збирати його; е) створення умов для свободи самовираження і дії, бо розвиток мозку стимулюється в умовах свободи і блокується в умовах тиску, погроз і примусу; ж) гармонійне поєднання комплексу внутрішніх (досвід, емоційний стан, мотивація тощо) і зовнішніх (атмосфера, освітлення, дизайн приміщення, звуковий супровід тощо) факторів навчально-пізнавального середовища, розуміючи, що процеси свідомості і підсвідомості в мозку протікають одночасно, а пізнання і запам'ятовування відбувається краще в системі візуально-просторової пам'яті за умілого поєднання периферійного сприйняття як конструктивного фактора навчання, так і сфокусованої уваги.

Зазначимо, що інноваційність у поєднанні з самостійністю, творчістю, фундаментальністю, орієнтацією на пріоритетні науки і практичний досвід – це основа сучасної професійної освіти, головною метою якої є забезпечення розквіту людської особистості студента в її соціальному вимірі, в умовах обраної професії. Професія викладача закладів професійної (професійно-технічної) освіти багатofункціональна і вміщує різні посадові обов'язки, що пов'язані з реалізацією фахових компетентностей та розв'язанням різноманітних професійних завдань. Основною фахової підготовки залишається *професійно-пізнавальна підготовка* (засвоєння професійної системи знань), *професійний розвиток* (професійна пам'ять, професійне уявлення, професійне мислення тощо); *професійне виховання* (позитивне професійне спрямування, любов до

професії, трудові, комунікативні, моральні якості в професійному вимірі), *загальне виховання і розвиток особистості*. Але посадові функції педагога мінливі, рухомі, змінні в часі і залежать від специфіки діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Тому професійна підготовка має здійснюватися із змістовим упередженням на можливі зміни в характері праці залежно від потреб та нових вимог.

Визначаючи модель сучасного педагога професійної (професійно-технічної) освіти як теоретичного взірця-еталона, способу існування і носія знань, слід розуміти мету створення цього «штучного» елементу навчального процесу. На інтеграційному шляху створення освітнього простору професійної освіти в інноваційних умовах модель сучасного педагога органічно функціонує в умовах існування моделі навчального процесу, яка створює ситуацію прогнозування свідомого, мотивованого ставлення до особистості педагога, планування майбутньої його діяльності. Провідною ідеєю процесу моделювання є ідея системності, що базується на принципах інваріантності та варіативності, культурологічної спрямованості. Компонентами такої системи є: а) цілі, завдання і міра їх відповідності запиту сучасності; б) теоретично значуща і практична інформація професійного спрямування, її переробка з урахуванням вимог сьогодення і запитів студентів; в) засоби педагогічної комунікації, що відповідають розвивальним вимогам демократичного суспільства; г) початковий рівень готовності студентів до засвоєння досвіду, цінностей, інформації; д) творча індивідуальність викладача з набором компетентностей, арсеналом виконуваних ролей і функцій; е) засоби педагогічної комунікації, канали педагогічного зв'язку.

Донедавна діяльність педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти базувалась на двох складових цілісного педагогічного процесу: навчанні і вихованні. Модель сучасного педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти має передбачати розширення кола виконуваних ним ролей у навчально-виховному процесі та зміну і переосмислення функцій цих ролей. В умовах широкого входження інформаційних, аудіо-, відеокommунікаційних технологій, соціальних мереж освітня і виховна функції педагога мають змінитися за змістом і доповнитися іншими, такими, що відповідають запиту суспільства. Аналогічні висновки можна знайти в дослідженнях щодо нових функцій і ролей вчителя Нової української школи (Вікторенко, Горобець, 2019).

Складність нашого дослідження проявляється в необхідності поєднання одразу двох сфер (виробничої та психолого-педагогічної, зокрема пов'язаної з організацією процесу навчання), що є притаманною ознакою професійної освіти.

У парадигмі навчання педагог закладів професійної (професійно-технічної) освіти має розглядатись не лише як учитель, куратор і вихователь, але і як (Коноваленко, 2017; Соколова, 2013; Фаляхов, 2016):

- *тьютор* – особа, що допомагає формувати цілісну особистість студента, працює з його інтелектом, волею, емоціями, сприяє його фізичному та духовному розвитку, розвиває в студента такі здібності, які допоможуть йому впоратися з будь-якими труднощами і завданнями, навіть коли тьютора не буде поруч, тобто забезпечує можливості розробки індивідуальних освітніх програм студентів, супроводжуючи процес індивідуального просування в навчальному закладі, системах додаткової і безперервної освіти;

- *коуч* – це тренер, здатний виховати переможця; спеціаліст, який сприяє успішному досягненню певної мети, отриманню позитивно сформульованих нових результатів у житті і роботі; особа, яка, доповнюючи виховну функцію освіти, допомагає студентам приймати власні рішення, а не слухатися вказівок педагога, розвивати в собі самостійність, відповідальність, командний дух; у коуча відсутні готові поради і рішення, у його діяльності головним є партнерська взаємодія, здатність надихати на самостійний вибір дій, досягнення гарантованого результату. Така роль педагога, судячи з визначення, найбільш повно відбиває ті вимоги, які висуваються до освітньої діяльності відповідно до інноваційних нормативних вимог;

- *ментор* – особа, усі функції якої полягають в активізації власних можливостей студента (постановки мети, вибору способів дій, аналізу й оцінки отриманих результатів), що дозволяє відійти від моделі репродукції готового знання, застарілої моделі освіти; ментор допомагає тоді, коли студент сам попросить його про допомогу, він готовий ділитися власним досвідом, увести студента в коло своїх інтересів, знайомств, досвіду, щиро ним ділиться, щоб студент отримав цей досвід через педагога, виступає в ролі менеджера, допомагає зв'язати навчання з практичним застосуванням отриманих знань, зрозуміти особливості професійної культури, створити можливості для професійного навчання, знайти безпечне місце для виплеску емоцій, досягти особистісного і професійного зростання через рефлексію, виступає в ролі конструктивного критика;

- *фасилітатор* – особа, яка здатна забезпечити ефективну групову комунікацію, зробити її комфортною для всіх учасників, організувати процес спілкування й обговорення з нейтрального боку; налагодити ефективний обмін думками так, щоб зіткнення думок перейшло в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані і було прийняте правильне рішення; допомогти зрозуміти

загальну мету і підтримувати позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому жодної з позицій або сторін;

- *модератор* – особа, що відповідає за дотриманням встановлених норм і правил поведінки на інтернет-ресурсах, форумах, не відслідковує зміст дискусії, не вибудовує шлях до вирішення завдань, не сприяє підвищенню ефективності роботи групи, а лише здійснює підтримку й організацію активної роботи групи;

- *едвайзер* – особа з більшими і глибинними знаннями в конкретній галузі, людина-практик, здатна реалізуватись у сфері роботи з обдарованими студентами, під час підготовки до олімпіад, виконання наукових робіт;

- *наставник* – особа, яка опікується студентом під час його входження в професійну сферу в межах наявних правил і настанов, дає поради щодо більш ефективної роботи, допомагає вирішувати дискусійні питання, приймати складні життєві рішення;

- *новатор* – особа, здатна використовувати новітні технології та сучасні практики на основі свободи вибору підходів та інструментів під час занять;

- *розробник навчальних середовищ* – особа, яка урізноманітнює середовище навчання, використовуючи засоби ІКТ, хмарні технології, соціальні мережі, індивідуалізує й адаптує його відповідно до специфіки навчального матеріалу, пізнавальних потреб та інтересів студентів, бере участь у створенні єдиного інформаційного простору через інтеграцію до розрізнених підрозділів навчального закладу, удосконалює інформаційне і методичне забезпечення навчальних дисциплін;

- *фахівець із педагогічного дизайну* – особа, яка здатна розробити найбільш ефективні методи та системи навчання, освітні завдання, навчальні посібники та ресурси, засоби для підтримки (соціальний аспект), розробити програми з дистанційного навчання, навчальні презентації, урахувуючи останні розробки і знахідки таких наук, як педагогіка, психологія, соціологія, ергономіка, фізіологія, дизайн.

Аналіз змісту і функціоналу цих педагогічних ролей дозволяє зробити висновок, що чітких меж між перерахованими вище поняттями не існує. Вони місцями дублюють, а місцями доповнюють функціонал один одного. Виконання тієї чи тієї ролі педагогом закладів професійної (професійно-технічної) освіти залежить від різноманітності ситуацій і освітніх завдань. Такі різноманітні ролі, що багаті педагогічним функціоналом, створюють велике поле для самореалізації педагога, утілення і застосування всіх сторін власної педагогічної особистості.

Навчальним планом підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої

промисловості) за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта» передбачено цикл дисциплін фахової (професійно-практичної) підготовки. У першому семестрі заплановано вивчення навчальної дисципліни цього циклу «Вступ до спеціальності». Уточнення окремих тем цієї навчальної дисципліни і введення нової, пов'язаної з розкриттям ролі і розширенням функцій педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах за рахунок функціоналу тьютора, коуча, ментора, фасилітатора, модератора, едвайзера, наставника, новатора, розробника навчальних програм і педагогічного дизайнера, сприятиме розширенню горизонтів сприйняття студентами сфери педагогічної діяльності, стане поштовхом до здійснення першого кроку до оволодіння обраною професією, створить умову для більш цілісного розуміння себе в обраній професії.

Інформаційно-комунікативної модернізації окремих тем і розділів навчальних дисциплін фахової підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти вимагають також такі навчальні дисципліни, як: «Методологічні засади та дидактичні основи професійної освіти», «Теорія і методика професійної освіти», «Інноваційні технології навчання», «Основи інженерно-педагогічної творчості». Ці навчальні дисципліни варто наситити інформацією про сучасні підходи щодо мотивації до навчання, практичними прийомами нейропедагогіки, креативного і критичного мислення, соціального і емоційного інтелекту, ігрових технологій, візуалізації інформаційного контенту, новітніми методиками «навчити вчитися».

Висновки. Сучасний студент вишу, який здобуває освіту за спеціальністю 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) – це педагог закладів професійної (професійно-технічної) освіти майбутнього. Він має бути цілісною особистістю, що поєднує в собі нові якості і ролі педагога, здатною до самопізнання і саморозвитку, готовою не лише ретранслювати набуті знання, шукати, знаходити, добувати й отримувати нові, але і вчити користуватись ними інших, удосконалюючи способи їх застосування. Повна самореалізація в професії таких майбутніх педагогів в інноваційних умовах сьогодення можлива за умов використання системно-діяльнісного підходу, який передбачає постійну роботу над собою, безперервну професійну освіту, застосування інноваційних форм і методів у роботі, удосконалення у виконанні різних власних ролей і функцій у навчально-виховному процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, реалізацію власного особистого освітнього маршруту.

Ознайомлення студентів із сукупністю педагогічних дій тьютора, коуча, ментора, фасилітатора, модератора, едвайзера, наставника, новатора, розробника навчальних середовищ і педагогічного дизайнера має сприяти обізнаності в

нових педагогічних тенденціях, позитивно впливати на подальший процес формування професійно значимих компетентностей педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Безумовним пріоритетом професійної поведінки такого педагога має стати ентузіазм, відкритість, креативність, ширість, демократичність, терпимість, зацікавленість.

Розуміючи значення когнітивної гнучкості, емоційного інтелекту, критичного мислення, креативності, постійного саморозвитку і самовдосконалення, рефлексії в умовах інноваційності варто вже сьогодні наситити навчальні дисципліни фахового (професійно-практичного) циклу відповідними темами, слухним теоретичним і практичним контентом.

Подальшого вивчення потребує питання конкретизації змісту і методів фахової підготовки педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах з урахуванням можливості запровадження змішаного і перевернутого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brsana, Hansen (2017.10.04) Правила мозгового штурма: руководство по созданию великих идей. Взято з <https://www.wrike.com/ru/blog/pravila-mozgovogo-shturma-rukovodstvo-po-sozdaniyu-idey/> (дата звернення 04.06.2020).
2. Вікторенко, І. і Горобець, Л. (2019). Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти*, 11, 93–106. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.11.2019.197377>
3. Ворніков, В. (2018). Конвенціональність та її роль у соціальній адаптації в Україні. *Вісник львівського університету ім. Івана Франка. Серія філософські науки*, 20, 58–69.
4. Дороніна, Т. О. (2018). Розгалуження педагогічних спеціалізацій як відображення соціального спрямування педагогічної освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка*, 10, 41–47. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogph_2018_10_6
5. Едвард де Боно (1997). *Шість шлях мислення*. Санкт-Петербург, Російська Федерація: Питер Паблішинг. (Серія «Тренінг ума»). Переклад з ISBN 0-14-013784-X (англ.)
6. Кириченко, Т. В. (2017). Локус контролю як механізм розвитку саморегуляції у майбутніх учителів. *Молодий учений*, 6(46), 326-330.
7. Кондратюк, Т. В. (2018). Четвертая промышленная революция: какие компетенции необходимы сотрудникам? *Стратегические решения и риск-менеджмент*, 3(108), 66–79.
8. Коноваленко, Ю. (2017.03.21). Тьюторы, коучи и эдвайзеры – кто они? *Освіта.іа*. Взято з <https://ru.osvita.ua/school/reform/55183/> (дата звернення: 02.08.2020).
9. Кулакова А. Б. (2018). Поколение z: теоретический аспект. *Вопросы территориального развития*, 2(42), 6.
10. Лысов, С. (2016). Четвертая промышленная революция. Эра кибер. По следам «Давос – 2016». Взято з <https://sherlock-solutions.com/problem-solving-techniques/the-fourth-industrial-revolution-the-era-of-cyber-in-the-footsteps-of-davos-2016/> (дата звернення 05.05.2020).
11. Матвійченко, О. С. (2018). Концепція Індустрія 4.0.: зміст, можливості та ризики. *Бизнес Информ*, 12(491), 91–99.

12. Махова, Г. В. і Панасюк, В. В. (2019). Рекрутинг у кансалтингових компаніях у контексті зміни поколінь. *Бизнес Інформ*, 6(497), 251–258.
13. Міністерство освіти і науки України. EU4SKILLS. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills> (дата звернення 02.05.2020).
14. Міністерство освіти і науки України. Дуальна освіта. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення 02.05.2020).
15. Міністерство освіти і науки України. Освітні стандарти, навчальні плани та програми. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi> (дата звернення 02.05.2020).
16. Рабунец, П. (2014.10.15). Пять «Почему?» – Метод решения проблемы через поиск первопричины. Взято з <https://www.leaninfo.ru/2014/10/15/5-pochemu/> (дата звернення: 15.07.2020).
17. Соколова, Е. И. (2013). Анализ терминологического ряда «коуч», «ментор», «тьютор», «фасилитатор», «эдвайзер» в контексте непрерывного образования. *Непрерывное образование: XXI век*, 4, 124–135.
18. Українське покоління Z: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування (2017). Київ. (140). Взято з <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr-Generation-ukr-inet-2.pdf> (дата звернення: 06.06.2020).
19. Ілляшенко, С. М. (Ред.) (2014). *Управління інноваційною діяльністю. Основи інноваційного менеджменту*: магістерський курс: підручник. Суми, Україна: Університетська книга.
20. Фаляхов И. И. (2016). Диверсификация моделей наставничества: ментор, тьютор, коуч, фасилитатор и идентификация их готовности к осуществлению наставнической деятельности. *Казанский педагогический журнал*, 2–1(115), 45-49.
21. Цветков, А. В. (2017). *Нейропедагогика для учителей: как обучать по законам работы мозга*. Москва, российская Федерация: Издательство «Спорт и культура-2000».

TRAINING OF EDUCATORS OF VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) INSTITUTIONS IN THE INNOVATIVE CONDITIONS

Olena Lykholat

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Department of Pedagogy and Methodology of

Technological and Vocational Education

SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Donetsk region, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-7819-0903

lykholato@gmail.com

Abstract. The rapid changes in the contemporary world result in the situation when private issues prevails over collective ones; online activities are inseparable from those conducted offline; traditional approaches to the pedagogical education become outdated; the functional roles of an educator expand; and the toolbox of pedagogical technologies diversify. Thus, the prominent tendency of the systemic development of the vocational education in modern innovative circumstances is to identify, analyze, and resolve issues in the improved process of training of an educator of the vocational (vocational and technical) institutions. Partially, T. Borysova, O. Yezhova, M. Riabchykov, L. Savchenko, and others have studied some of these issues.

The goal of the article is to identify peculiarities of the professional activities of the future educators of the vocational (vocational and technical) institutions within the framework of innovative processes and modern challenges; to suggest ways for improving the professional training of educators of the vocational (vocational and technical) institutions with more focus on practice by separation, expansion, and clarification of professional capabilities, roles, and functions in the educational process.

The article provides results of the theoretical analysis of the process of training educators of the vocational (vocational and technical) institutions using innovative approaches. The following innovative factors of impact over the process of training educators of vocational education are considered: “EU4Skills: The best skills for modern Ukraine” (2019-2023); state standards of the specific labor professions under the module-capability basis; the fourth industrial revolution; the first digital generation (generation z); the COVID-19 pandemic. Types of innovations, connected with professional education of sewing profile, are studied: based on goods, technology, technical specifics, management, social-psychological profile, economy, and ecology. The key skills and capacities for the successful future career in 2020 and beyond are discussed. It is identified that creativity is a key feature that impacts the efficiency of the educational process and relationships between a student and an educator. The following techniques of the creative thinking are described, such as brainstorming, “5 why’s?,” a method of five chairs, and a technique of six hats. It is concluded that the focus on consistent pattern of how the brain works is a leading condition for the effective organization of educators’ training. There is an attempt to define a model of an educator of vocational (vocational and technological) institutions that is grounded on the functionality of the following pedagogical roles: a tutor, a coach, a mentor, a facilitator, a moderator, an adviser, a supervisor, an innovator, a manager of educational process and pedagogical designer. The amendments to the information and communication courses in the process of training of educators of vocational (vocational and technological) institutions are developed.

Key words: an educator of vocational (vocational and technological) institutions; vocational education; innovative approaches; new professional pedagogical roles.

REFERENCES

1. Brsana Hansen (2017.10.04) *Rules of brainstorming: a guide to creating great ideas*. Retrieved from <https://www.wrike.com/ru/blog/pravila-mozgovogo-shturma-rukovodstvo-po-sozdaniyu-idey/>
2. Viktorenko, I. & Horobets, L. (2019) New professional roles and functions of a modern teacher in the context of the Concept of the New Ukrainian School. *Professionalizm pedahoha: teoretychni i metodychni aspekty*, 11, 93–106. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.11.2019.197377>
3. Vornikov, V. (2018). Conventionality and its role in social adaptation in Ukraine. *Visnyk lvivskoho universytetu im. Ivana Franka. Seriya filosofski nauky*, 20, 58–69.
4. Doronina, T. O. (2018). Branching of pedagogical specializations as a reflection of the social direction of pedagogical education. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoï akademii im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohika*, 10, 41–47. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogph_2018_10_6
5. Edward de Bono (1997). *Six hats of thinking*. St. Petersburg, the Russian Federation: Piter Publishing. (Seriya «Trenirovka uma»). Translation from ISBN 0-14-013784-X (Engl.)
6. Kirichenko, T. V. (2017). Locus of control as a mechanism for the development of self-regulation in future teachers. *Molodyi vchenyi*, 6(46), 326–330.
7. Kondratyuk, T. V. (2018). The fourth industrial revolution: what competencies do employees need? *Strategicheskie resheniya i risk-menedzhment*, 3(108), 66–79.
8. Konovalenko, Yu. (2017.03.21). Tutors, coaches and advisors - who are they? *Osvita.ua*. Retrieved from <https://ru.osvita.ua/school/reform/55183/>

9. Kulakova, A. B. (2018). Generation z: theoretical aspect. *Voprosy territorialnogo razvitiya*, 2(42), 6.
10. Lysov, S. (2016). The fourth industrial revolution. The era of cyber. Following in the footsteps of Davos 2016. Retrieved from <https://sherlock-solutions.com/problem-solving-techniques/the-fourth-industrial-revolution-the-era-of-cyber-in-the-footsteps-of-davos-2016/>
11. Matviichenko, O. S. (2018). Concept of Industry 4.0: Zmist, Possibilities of Tourism. *Biznes Inform*, 12(491), 91–99.
12. Makhova, H. V. & Panasyuk, V. V. (2019). Recruiting with consulting companies in the context of a change of generation. *Biznes Inform*, 6(497), 251–258.
13. Ministry of Education and Science of Ukraine. EU4SKILLS. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills>
14. Ministry of Education and Science of Ukraine. Dual education. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>
15. Ministry of Education and Science of Ukraine. Basic standards, initial planning programs. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi>
16. Rabunets, P. (2014.10.15). Five "Why?" – The method of solving the problem through finding the root cause. Retrieved from <https://www.leaninfo.ru/2014/10/15/5-pochemu/>.
17. Sokolova, E. I. (2013). Analysis of the terminological series “coach”, “mentor”, “tutor”, “facilitator”, “adviser” in the context of lifelong education. *Nepreryvnoe obrazovaniye: XXI vek*, 4, 124–135.
18. Ukrainian Generation Z: Values and Orientation. The results of the national experience (2017). Kyiv. (140). Retrieved from http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
19. Illiashenko, S. M. (Ed.). (2014). Innovation management. Fundamentals of innovation management: master’s course: textbook. Sumy, Ukraine: Universytetsa knyha.
20. Falyakhov, I. I. (2016). Diversification of mentoring models: mentor, tutor, coach, facilitator and identification of their readiness for mentoring. *Kazanskiy pedagogicheskiy zhurnal*, 2–1(115), 45–49.
21. Tsvetkov, A. V. (2017) Neuropedagogy for teachers: how to teach according to the laws of the brain. Moscow, the Russian Federation: Izdatelstvo «Sport i kultura-2000».

Матеріали надійшли до редакції 18.09.2020 р.